

ЗАСТОСУВАННЯ ОСОБИСТІСНОГО ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ

У статті розкриті сутність, особливості, ознаки, принципи особистісно орієнтованого навчання, спрямованого на формування комунікативної компетентності майбутніх інженерів-аграрників. Проаналізовано важливість розвитку суб'єктних відносин між студентом та викладачем, які лежать в основі особистісно орієнтованого підходу.

Ключові слова: особистісно орієнтоване навчання, суб'єкт-суб'єктна спілкування, співпраця, саморозвиток.

Ковалева К.В.

Применение личностно-ориентированного подхода для формирования коммуникативной компетентности будущих инженеров

В статье раскрыты сущность, особенности, признаки, принципы личностно-ориентированного обучения, направленного на формирование коммуникативной компетентности будущих инженеров – аграрников. Проанализирована важность развития субъект – субъектных отношений между студентом и преподавателем, которые лежат в основе личностно ориентированного подхода.

Ключевые слова: личностно-ориентированное обучение, субъект – субъектное общение, сотрудничество, саморазвитие.

Katerina Kovaleva

Application of learner-centered approach for the formation of the communicative competence of future engineers

In the given article are examined the essence, peculiarities, characteristics, principles of a personal-orientated learning, aimed at forming of communicative competence of future engineers – agrarians'. The importance of the subject – subject relations between students and teachers, which underlies personality oriented approach is analyzed.

Keywords: personal-orientated learning, subject – subject communication, cooperation, self-development.

Постановка проблеми та її актуальність. Державна національна програма «Освіта», Закон України «Про освіту» наголошують на гармонійному, різнобічному розвитку людини, її талантів, розумових, фізичних здібностей, наукового світогляду, вихованні високих моральних якостей, задоволенні різноманітних освітніх потреб, що спонукають

до реалізації особистісно орієнтованого підходу у навчанні. З кожним днем цей підхід стає все актуальнішим, адже він спрямований на розвиток педагогічної взаємодії між викладачем та студентом, їх співробітництва, співтворчості, розкриття студента як самодостатнього індивіда, який може самостійно обирати навчальні завдання, самоствер-

реалізовувати свої здібності, таланти та досягати розвитку в професійному середовищі.

останніх досліджень і публікацій. Одні з персоністично орієнтованого навчання пробували на практиці Дж. Дьюї, А. Маслоу, М. Монтесорі, Ж.-Ж. Руссо, Г. Песталоцці, К. Ушинський, які зали на вихованні вільної особистості, здатної до пізнавальної діяльності через креативність, творчість. Дьюї критикував традиційну школу за автоцентризм вчителя, підкреслював, що центральною освітнього процесу має бути учень, тим самим виступав за введення нового типу навчання – «учня», яке передбачає самостійну діяльність, рішень на основі власного досвіду та залучення учня. «Мої учні, – наголошував Г. Песталоцці, – діють на нове не від мене; вони відкриватимуть це самі. Моє завдання – допомогти їм розвинути, сформувати ідеї» [1]. Педагоги вважали, що вчитель має бути в центрі уваги, розвивати його винахідництво, а не самостійну активність учасників навчально-виховного процесу та враховуючи їх індивідуальні особливості. Серед таких вчених як Г. О. Бала, І. Д. Бежа, С. У. Гончар, В. С. Ледньова, О. М. Пехоти, В. В. Рибалки, С. Якименко, Г. С. Селевка, С. О. Сидоренко. Якименко присвячені вивченню особистісного навчання.

статті. Визначення поняття «особистісно орієнтованого навчання», його основних ознак та принципів застосування у формуванні комунікативних знань, умінь та навичок майбутніх інженерів-аграрників.

основного матеріалу. Сьогодні особистісно орієнтоване навчання тлумачать як «освіту, що забезпечує розвиток учня, враховуючи його індивідуальні особливості» [292]. Цей підхід передбачає виховання культурно багатого особистості, з власним внутрішнім світом. «Особистісно зорієнтоване виховання розглядає людину як найвищу цінність, надаючи пріоритет іншим суспільним пріоритетам», – зауважує [4].

Подмазін розрізняє такі ознаки особистісно орієнтованої освіти:

розглядається як складна система, що складається з багатьох елементів, причому не варто навіязувати особистості певні цінності, а створювати розмітати умов і можливостей для самореалізації в межах соціокультурних практик і цінностей;

«освіта» визначаються як поєднання виховання, самовиховання, соціалізації, тобто як процесів, які формують, розвивають, а відтак впливають на розвиток;

всю освітнього процесу є особистість, виховання в умовах особистісно орієнтованої освіти має на меті діяльності; моральні, культурні, поведінки, які направлені на соціально-педагогічний розвиток людини та схвалені суспільством; особистісного розвитку людини необхідно збалансувати психологічні чинники, які впливають на розвиток особистості орієнтирів [5].

характеризує особистісно орієнтований підхід до навчання як позитивних вражень від співробітництва в процесі вирішення навчальних завдань; створення сприятливих умов для самоактуалізації, розвитку самооцінки;

в умовах суб'єкт-суб'єктної взаємодії, яка передбачає вибір способу одержання освіти; готовності студентів до розв'язання завдань [6].

розробив власну модель особистісно орієнтованого навчання в основу якої поклав положення про особистісно орієнтоване навчання (кожна особистість має право на освіту в суспільстві). Модель передбачає реалізацію функцій особистості: прояву і розвитку таких функцій особистості як рефлексивність, відповідальність, самостійність, формування образу власного «Я», вибірко-

вість. Причому, найефективніше ці риси проявлятимуться в результаті використання в освітньому процесі спеціально створених особистісно орієнтованих ситуацій (життєві, пізнавальні, навчальні), яким притаманні діалогічність, життєвий контекст, рольова взаємодія учасників.

Аналіз наукових джерел показує [7, 8, 9], що нині у вищих навчальних закладах проявляється цікавість до особистісно орієнтованого навчання. Основними психолого-педагогічними умовами, які сприяють ефективності запровадження цього виду навчання у вищій школі є:

- формування у студентів мотивації до самовдосконалення;
- особистісно орієнтована спрямованість викладання навчальних дисциплін;
- застосування активних методів навчання, які сприяють студентів до самореалізації, розвитку мислення, комунікативної компетентності, творчості;
- усвідомлення студентами значення і ролі особистісно орієнтованого навчання [10].

О. Я Савченко підкреслює, що особистісно орієнтоване навчання базується на глибокій повазі до студента, врахуванні його психологічних рис, формуванні особистості з багатим внутрішнім світом, почуттям гідності та поваги до інших [4]. Він вирізняє такі ознаки особистісно орієнтованого навчання: співпраця між суб'єктами навчального процесу; зосередження на їх потребах, турбота про їх інтелектуальні, фізичні та емоційне благополуччя; переважання навчального діалогу; розвиток пізнавальної активності та створення умов для саморозвитку [11]. На його думку, цей вид навчання є важливою складовою підвищення якості навчання та професійної підготовки студентів у вищому навчальному закладі.

Аналіз сучасної наукової та методичної літератури та застосування принципів особистісно орієнтованого навчання в межах нашого дисертаційного дослідження дозволило виділити основні його принципи:

- надання пріоритету індивідуальності, самоцінності, унікальності, особистості студента;
- побудова навчального матеріалу на принципі варіативності (вибір форм і методів навчання з урахуванням інтелектуальних особливостей кожного студента), спіралеподібності (повернення до раніше вивченого матеріалу для його закріплення та поглиблення) та його наближення до реалій життя;
- створення сприятливих умов для саморозвитку, самореалізації, самовдосконалення особистості;
- суб'єкт-суб'єктна взаємодія учасників навчального процесу;
- формування компетентностей, особливо комунікативної, адже реалізація принципів особистісно орієнтованого навчання відбувається в процесі спілкування.

Спілкування сприяє створенню позитивного мікроклімату, психологічного комфорту, творчого пошуку та співпраці між учнем та вчителем. Не дарма, В. О. Сластьонін підкреслює, що «спілкування в освітній діяльності – засіб вирішення навчальних завдань, засіб взаємодії педагога і дітей, що сприяє успішним результатам в навчанні і вихованні» [12].

Педагогічне спілкування викладача має бути спрямоване на налагодження партнерських стосунків; формування діалогу, під час якого студент може поділитись знаннями та досвідом; надання можливості учням діяти самостійно, творчо; визнання їх права на власну точку зору; висвітлення різних поглядів на особливості їх професійного спілкування; допомога в самореалізації, винахідливості; вдосконалення комунікативних вмінь. Такий тип спілкування набуває демократичним та є найприйнятнішим в процесі навчально-виховної діяльності.

Формування комунікативної компетентності майбутніх інженерів-аграрників значною мірою залежить від стилю педагогічного спілкування, якого притримується педагог, від його умінь налагоджувати бесіду, дискусію, формувати позитивний психологічний мікроклімат та дружні партнерські відносини.

Відтак, в процесі підготовки майбутніх інженерів-аграрників ми намагались керуватись демократичним стилем спілкування, притримуватись гуманістичного, дбай-

ливого ставлення до студентів, розкриття їх прихованого потенціалу. Нашим завданням було розвиток бажання студентів до здобуття знань, допомога в опануванні методиками самостійного навчання, спільного рішення проблем і прийняття рішень в професійній сфері та повсякденному житті.

Для досягнення цих цілей ми розвивали комунікативну компетентність студентів, адже лише через спілкування між учасниками навчального процесу можна встановити ступінь довіри та поваги, що є надзвичайно важливим в умовах особистісно орієнтованого підходу.

В основі особистісно орієнтованої моделі освіти лежить суб'єкт-суб'єктний характер спілкування, яке спрямоване на творчий розвиток, успішне навчання, високу мотивацію студента. Студент, як суб'єкт навчання, потенційно готовий до самовизначення, самореалізації, самооцінювання, вибора форм і методів навчання, активної участі в навчально-пізнавальній діяльності.

І. А. Зязюн виділяє основні ознаки такого спілкування:

- рівність психологічних позицій учасників спілкування;
- нестандартні прийоми спілкування, де студент виступає на рівні з викладачем;
- бажання зрозуміти внутрішній світ партнера;
- готовність чути, бачити і розуміти співрозмовника

[13].

Таке спілкування дозволяло майбутнім інженерам стати суб'єктами навчального процесу, на відміну від традиційного навчання, де вони виступали як об'єкти. Плюсами особистісно орієнтованого навчання, яке ми застосовували під час лекційних та семінарських занять, було використання творчих методів зорієнтованих на розвиток внутрішньої мотивації, яка базувалась на радості пізнання, успіхів; застосування здобутих знань на практиці, у власному досвіді; стимуляція взаємодопомоги, співробітництва; індивідуальна та колективна діяльність у групах з метою формування комунікативних навичок.

Під час спільної колективної діяльності інженери-аграрники мали змогу включати новий та попередньо здобутий мовний матеріал у різноманітні ситуації спілкування, ділитися власним досвідом, дискутувати, відстоювати свою точку зору, доводити її доцільність, аналізувати, погоджуватись з думками одногрупників.

Для реалізації такої групової роботи необхідно володіння комунікативною компетентністю надстатньому рівні. О. А. Козирьова підкреслює, що під час формування комунікативної компетентності використання педагогіки співробітництва є однією з умов успішності навчання в колективі, під час якого як вирішуються завдання, так і відбувається підвищення рівня комунікативних вмінь [14].

Особистісно-орієнтоване навчання передбачало суб'єкт-суб'єктну взаємодію між викладачем та студентом, яка здійснювалась за допомогою таких методів навчання як проблемні лекції, навчальні дискусії, рольові ігри, в яких відкривався потенціал майбутніх інженерів-аграрників та активізувались їх комунікативні здібності.

Висновки. Отже, особистісно орієнтований навчальний процес передбачає рівноправність психологічного ставлення студента та викладача, взаємоповагу, взаємодопомогу, можливість зрозуміти внутрішній світ одне одного. Такий підхід у розв'язанні навчальних і професійних завдань, що сприятиме вдосконаленню професійної компетентності майбутніх інженерів аграрників в цілому та комунікативної компетентності зокрема. Цей вид навчання забезпечує ефективні умови для формування комунікативної компетентності майбутніх інженерів-аграрників, заохочує до діалогу, бесід, дискусій та формує сприятливу атмосферу ваги та співпраці одне з одним.

Список використаних джерел:

1. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования: Учеб. пособие / Е. С. Полат. – М.: Педагогика, 2001. – 272 с.
2. Олійник П. М. Метод навчання і наукових досліджень у школі: Навч. посіб / П. М. Олійник; за ред. С. У. Гончаренка. – К.: Вища школа. – 2001. – 130 с.
3. ТОВАЖНЯНСКИЙ Л. Л. Основы педагогики высшей школы / Л. Л. ТОВАЖНЯНСКИЙ, А. Г. РОМАНОВСКИЙ, В. В. БОГДАНОВА [и др.]. – Харьков: НТУ «ХПИ», 2005. – 600 с.
4. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи: Підручник для студентів педагогічних факультетів. – К.: Абрис, 1997. – 416 с.
5. Подмазін С. Особистісно орієнтована освіта як особливий вид діяльності / С. Подмазін; упоряд. В. Рожнятовська. Сучасні шкільні технології. Ч. 1. – К.: Ред. загальноосвіт. газ. – 2005. – С. 43–50.
6. Зимняя И. А. Учебная мотивация / И. А. Зимняя, А. А. Зимняя // Педагогическая психология. – М.: ЛОГОС, 1998. – С. 217–232.
7. Мороз Л. В. Соціокультурний аспект вивчення інженерних мов як чинник розвиваючого навчання / Л. В. Мороз, І. О. Пашко. – Електрон. ресурс // Матеріали II – Міжнародного наук. інтернетконф. «Вивчення та викладання інженерних мов: уміння XXI століття», 6–11 жовтня 2008 р., Житомирський держ. ун-т імені Івана Франка, Секція №4. – Режим доступу: <http://st.zu.edu/conf/ukr/html>. – Назва з екрану.
8. Щерба Л. В. Языковая система и речевая деятельность. – М.: Наука, 1985. – 432 с.
9. Якиманская И. С. Разработка технологии личностно-ориентированного обучения / И. С. Якиманская // Вопр. психологии. – 1995. – № 2. – С. 31–35.
10. Бех І. Д. Особистісно орієнтоване виховання / І. Д. Бех. – ІЗМН, 1998. – 204 с.
11. Савченко О. Я. Ознака особистісно-орієнтаційної підготовки майбутнього вчителя / О. Я. Савченко // Творча особистість вчителя: проблеми теорії і практики: зб. наук. пр. – К.: УДПУ, 1997. – 319 с.
12. Сластенин В. А. Педагогика: учеб.пособ. для студ. высш. пед. учеб. заведений / В. А. Сластенин, И. Ф. Исаев, Е. Н. Шиянов; за ред. В. А. Сластенина. – М.: Академия, 2007. – 576 с.
13. Зязюн І. А. Педагогічна майстерність / І. А. Зязюн – К.: СПД Богданова А. М., 2008. – 376 с.
14. Лимейтс Х. И. Групповая работа на уроке / Лимейтс Х. И. – Л.: Знание, 1975. – 64 с.